

RAS-PROJECT BOERENZWALUW 2016 NVWG DE GRUTTO

RAS staat voor Recapturing Adults for Survival: Daarbij wordt getracht terugmeldingen te verzamelen van adulte broedvogels in ons geval de boerenzwaluw. Hiervoor worden jaarlijks op vaste locaties alle broedvogels gevangen en geringd. Tevens worden de biometrische gegevens genoteerd.

Inleiding:

De biometrische gegevens zijn van belang voor het bepalen van de conditie van de broedvogels. Doel van het project is om inzicht te krijgen in overleving, plaatstrouw, leeftijdsopbouw en dispersie. Tevens worden op de vanglocaties alle nesten gevolgd en de jongen geringd. De nestgegevens worden verwerkt in het nestkaarten programma van SOVON waardoor het jaarlijkse broedsucces, de legselgrootte en overleving kunnen worden berekend.

Onze deelname:

In 2016 werden, net als in 2015, in het kader van het RAS-Project adulte boerenzwaluwen gevangen en geringd op zes boerderijen. De bezetting van deze zes boerderijen was totaal 74 broedparen; een toename van zeven broedparen. Op deze zes boerderijen werden ook alle nestjongen

geringd. Het vangen van de broedvogels doen we in de vroege ochtenduren. Omdat nagenoeg alle broedvogels overnachten in de broedruimte, worden voor zonsopgang hierin de netten opgesteld waarbij de in- en uitvliegopeningen worden afgesloten. Op deze wijze is het gelukt om 120 broedvogels te vangen. Dat komt overeen met 81 % van de broedvogels en dat was toch lager dan in andere jaren waar we ruim 90 % van de broedvogels hebben gevangen. Door het late tijdstip van vangen op enkele locaties hebben we toch een aantal broedvogels gemist. De man/vrouw verhouding was verdeeld in 57 mannetjes en 63 vrouwtjes. Van de 120 gevangen zwaluwen waren 67 exemplaren al in eerdere jaren geringd en de ringgegevens staan vermeld in onderstaande tabel.

In de tabel staat behalve het ringjaar en ringplek ook de toenmalige status aangegeven van de 67 terugvangsten.

Ringstatus	Ringjaar van de teruggevangen boerenzwaluwen in 2016							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Geringd als broedvogel op vanglocatie				1	3	6	14	34
Geringd als nestjong op vanglocatie	1					1	2	
Geringd als nestjong op andere locatie			1					4
Totaal teruggevangen in 2015	1		1	1	3	7	16	38

Toelichting:

In de tabel is mooi te zien dat zwaluwen doorgaans geen lang leven is beschoren. De broedvogels die per jaargang worden teruggevangen nemen snel af. Van de 77 geringde broedvogels in 2011 werd er vijf jaar later slecht 1 teruggevangen. Zoals te verwachten, hadden de meeste terugvangsten betrekking op boerenzwaluwen die in 2014 en 2015 als broedvogel werden geringd. In 2015 werden 67 zwaluwen als broedvogel geringd. Het afgelopen jaar zijn er hiervan 34 teruggevangen; allen op dezelfde locatie.

Daarmee is het de helft van deze broedvogels gelukt na overwintering terug te keren op de broedplek. De overleving lijkt daarmee een stuk hoger dan in de voorgaande jaren. Verder is het heel opmerkelijk dat van de 487 geringde nestjongen in 2015, er in 2016 geen enkel nestjong is teruggevangen. Het blijft ieder jaar weer een mysterie dat niet meer jongen terugkeren op de geboorteplek. Over de meest bijzondere terugvangst uit deze tabel – het nestjong uit 2008 – hierna meer bijzonderheden.

Nestjong uit 2008 inmiddels acht jaar teruggevangen

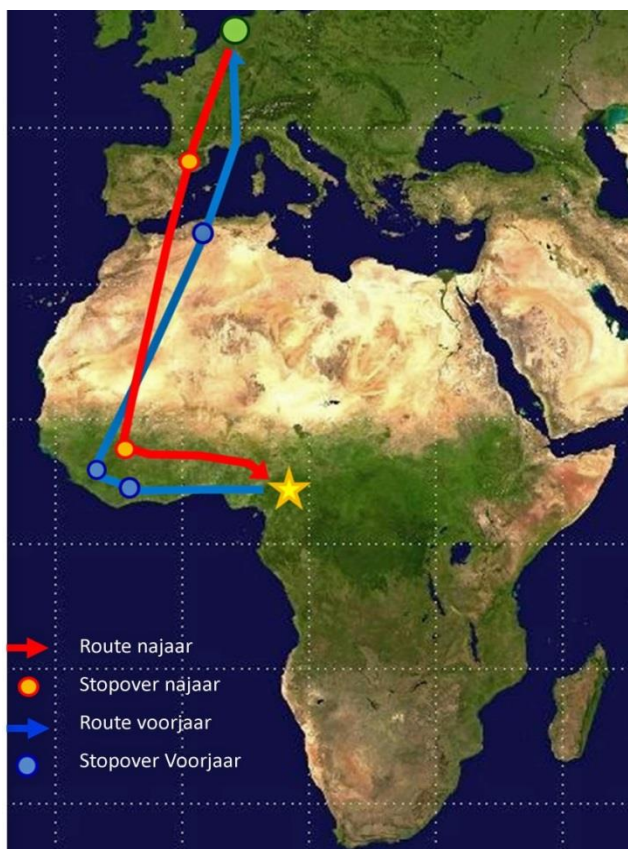
Bijzondere terugmeldingen:

Tijdens het vangen bij Johan Kleissen waren we heel benieuwd of we het mannetje, in 2008 als nestjong geringd op deze boerderij, ook dit jaar weer zouden terugvangen. Vanaf 2008 was dat zonder uitzondering gelukt. Het was een mooi moment om te zien dat het deze zwaluw ook in 2016 weer gelukt is om heelhuids terug te keren uit zijn overwinteringsplek in Afrika. Op moment van vangen was deze overlevingskampioen hiermee iets meer dan acht jaar oud en daarmee waarschijnlijk de op één na oudste terugmelding van een boerenzwaluw in Nederland.

Trekroute overwinteringsgebied:

Door onze deelname aan het geolocator project in 2011 en 2012 zijn we veel te weten gekomen over de trekroute die boerenzwaluwen volgen op hun reis van en naar hun overwinteringsgebied in Afrika. Om een voorbeeld te kunnen geven van de reis – zoals het bovengenoemde mannetje inmiddels al acht keer heeft gemaakt – zijn hieronder de reisroute en bijzonderheden weergegeven

Hieronder de route en de details van zijn tocht naar het overwinteringsgebied en vervolgens weer terug naar Albergen

van een boerenzwaluw uit het geolocator project. Ook deze zwaluw broedde in de stal van Johan Kleissen.

Vertrek naar Afrika:

Deze zwaluw - met op zijn rug een minuscule geolocator - vertrok op 29 september uit Albergen voor een lange reis naar Afrika. Hij had waarschijnlijk twee nestjes met jongen groot gebracht en het hiermee was het broedseizoen ten einde. Hij vloog via Frankrijk en de oostkust van Spanje naar Marokko en had in Noord-Spanje een tussenstop van enkele dagen om op krachten te komen. Hij passeert de Middellandse Zee en vliegt gelijk door over de Sahara naar West-Afrika. Hier stopt hij voor de tweede keer voor een aantal dagen om vervolgens naar zijn overwinteringsgebied in Kameroen te vliegen. Aankomst in Kameroen op 24 oktober, afstand: 6890 km. Deze boerenzwaluw verbleef totaal 153 dagen in Kameroen.

Terugreis naar Albergen: Op 25 maart gaat deze boerenzwaluw weer op reis naar zijn broedplek in Albergen. Vanuit Kameroen gaat hij naar West Afrika waar hij dicht bij elkaar twee stopplaatsen heeft en waar hij voor langere tijd verblijft. Vanuit de tweede plek steekt hij vervolgens de Sahara over naar een derde tussenstop in Marokko. Na de oversteek van de Middellandse Zee is hij vanuit Zuid-Frankrijk rechtstreeks naar zijn broedplaats gevlogen. Op 12 mei komt hij dan aan in Albergen. Hij heeft er dan met 47 dagen opmerkelijk lang over gedaan; drie weken langer dan in het najaar. Dat hij pas op 12 mei aankomt, is erg laat. De eerste zwaluwen arriveren al begin april en het eerste nestje met eieren in dat jaar, was er al op 10 mei.

Najaarstrek

- Vertrek uit Albergen: 29 september
- Aankomst Kameroen: 24 oktober
- Aantal reisdagen: 18
- Aantal rustdagen: 7
- Totale duur: 25 dagen
- Totale afstand: 6890 km
- Vliegafstand gemiddeld: 280 km/dag
- Vliegafstand op reisdagen: 383 km/dag

Winter:

Overwinterde in Kameroen, waar hij in totaal 153 dagen verbleef.

Voorjaarstrek:

- Verliet Kameroen op 25 maart
- Aankomst in Albergen: 12 mei
- Aantal reisdagen: 16
- Aantal rustdagen: 31
- Totale reisduur: 47 dagen
- Totale afstand: 7580 km
- Vliegafstand gemiddeld: 161 km/dag
- Vliegafstand op reisdagen: 474 km /dag

Broedseizoen 2016.

De eerste broedparen kwamen eind maart begin april terug op de boerderijen. Vier paartjes lieten er geen gras over groeien en begonnen eind april aan het eerste broedsel met een eerste eileg op 20 april. Zoals ieder jaar komen de zwaluwen gespreid aan en kunnen er tot ver in mei nog broedparen arriveren. Ongeveer half mei waren iets meer dan de helft van de broedparen begonnen aan het eerste broedsel. Uiteindelijk was het aantal broedparen zoals hierboven al vermeld hoger dan in 2015.

Helaas betekende dit niet dat daarmee ook meer jongen uitvlogen. De weersomstandigheden waren niet altijd optimaal voor de zwaluwen. Periodes met koud weer en veel neerslag maakten dat er gemiddeld minder jongen per nest zijn uitgevlogen. Vooral uit de eerste broedsels vlogen t.o.v. 2015 minder jongen uit. Er mislukten twintig broedsels waarvan dertien in de eifase. In de mislukte broedsels met jongen werden de jongen meestal dood in het nest aangetroffen. Daarbij kwam dat er ook beduidend minder broedvogels een tweede broedsel begonnen. Al met al vloog er één jong per broedpaar minder uit dan in 2015.

JAARGANG	2015	2016
Broedparen:	67	74
Legbegin 1 ^e legsel gem.	11 mei	16 mei
Aantal 1 ^e legfels	64	74
Aantal 2 ^e legfels	66	59
Uitgevlogen 1 ^e legsel gem.	4,5	4,0
Uitgevlogen 2 ^e legsel gem.	3,3	3,2
Uitgevlogen gem. per nest	3,9	3,7
Uitgevlogen totaal	511	490
Uitgevlogen per broedpaar	7,6	6,6
Nestjongen geringd:	487	473

Onderzoek Radboud Universiteit

Per 1 juli 2016 doet Anne Kwak vanuit de Radboud Universiteit te Nijmegen promotieonderzoek naar de effecten van systemische pesticiden op vogelpopulaties. Eind 2015 kregen wij het verzoek om haar hierin - vanuit het boerenzwaluwproject - te assisteren.

Onderzoeksvraag

Het onderzoek moet de vraag beantwoorden of er een link bestaat tussen deze pesticiden, insecten-aanbod en vogels. Eén hypothese is dat deze systemische pesticiden ervoor zorgen dat insectenetende vogels onvoldoende voedsel of voedsel van mindere kwaliteit hebben om hun jongen groot te brengen. Het effect van uitspoeling van het gif in sloten op het insectenleven wordt hierbij ook betrokken.

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van bestaande datasets over vogeldemografie en in het veld worden metingen verricht. De vogelsoorten die ze voor dit onderzoek geselecteerd heeft, zijn spreeuw, kleine karekiet en boerenzwaluw. Daarvoor heeft ze de hulp van ringers in Nederland ingeroepen.

Onderzoeksregio's voor het boerenzwaluwonderzoek zijn Friesland, Noord Veluwe, Betuwe, Noord-Holland en Twente. In ons gebied wordt het onderzoek uitgevoerd op drie boerderijen. Het veldwerk bestaat uit drie onderdelen:

Nestjongen

Behalve het ringen van de jongen worden van alle nestjongen de leeftijd bepaald en het gewicht waarbij van alle nesten nestkaarten worden gemaakt in het nestkaartenprogramma van SOVON

Dieet van nestjongen

Naast het vangen van insecten werden ook proeven gedaan naar het dieet van de nestjongen. Van vijf nesten per locatie werden bij de pullen – voor een tijdvak van 1 uur – de door de

oudervogels aangesleepte prooien afgenomen en in een potje met alcohol gestopt voor verder onderzoek.

Voedselfrequentie

Met behulp van camera's werd het aantal voermomenten gemeten. Hiervoor werden per locatie vijf nesten aangewezen waar gedurende twee uur filmopnamen werden gemaakt. Insectenvallen. Speciale insectenvallen voor insecten op het water en boven land moesten periodiek worden geplaatst. Daarnaast werd op elke locatie ook een permanente insectenval geplaatst om daarmee gedurende het hele seizoen langs vliegende insecten te bemachtigen. De potten waarin de insecten werden gevangen moesten wekelijks worden geleegd en ververs. Alle potten werden voorzien van labels en gingen periodiek richting laboratorium.

Hieronder de drie types gebruikte insectenvallen voor respectievelijk vliegende- bodem en waterinsecten

